

חוברת מלווה
לפרק ד'
אמונה בשעת משבר
בספר: אמונה וגאולה

שם התלמידה: _____

הפרק מחולק לארבעה נושאים מרכזיים:

1. האם מותר למאמין לשאול שאלות? (בעיקר שאלות על הנהגת ה' את עולמו)

בחלק זה מופיע שירו הקשה של נתן אלתרמן - "מכל העמים".

הספר מביא את שאלותיהם של אברהם אבינו, ירמיהו ואיוב, ואנחנו הוספנו את שאלתו המפורסמת של משה רבנו: "צדיק, ורע לו?"

האברבנאל מתמודד עם פחדו של יעקב, ומפירושו אנו מבינים את יחסו למאמין השואל. הרב אליעזר ברקוביץ נוגע ישירות בשואה, ומבדיל בין מי שעבר בעצמו את הסבל (=איוב), למי ששומע את סיפורם כעבור שנים (=אחי איוב, כלומר: אנחנו). הוספנו גם את תשובתו המיוחדת של הרב זקס לשאלה ששאלה אותו אישה על סיבת היסורים.

2. דרכי התמודדות של אדם מאמין עם משבר

צרפנו סיפור על הדס ליקסנברג, שהתמודדה עם ילד חולה בסרטן, ותארה זאת במדור מיוחד בעיתון, כשהיא משתפת בקשיים אבל בעיקר בצמיחה מתוכם. יכולנו להביא עוד אלפי סיפורים של אמונה מתוך משבר. שווה להקשיב לאנשים כאלה ולהתחזק. החלק הזה מביא 6 דרכים להתמודד עם ייסורים וסבל, שכל אחד עובר בחייו. אתם מוזמנים להרגיש מהי הדרך הנכונה לכם.

נפגוש את סיפור מותו בייסורים של ר' עקיבא, ואת דבריו של המלבי"ם על "שמע ישראל". נלמד מדרש על שני סוחרים, שאחד מהם הפסיד את הספינה בגלל קוץ. נביא שלושה משלים לפסוק: "ה' צדיק יבחן", ונראה איך כל משל נותן עוד כיוון של חשיבה. נסביר בעזרת הכוזרי, איך אפשר להתאמן על "צידוק הדין" גם לפני שקורה אסון. נראה ברמב"ם, שאת רוב האסונות עושה האדם לעצמו...

ונסיים במאמרו המדהים של הרב סולובייצ'יק, המתאר שני סוגים של התמודדות עם אסון: "איש הגורל" ו"איש היעוד". נראה בסוף, שיש לכך השלכה גם על התקופות הטובות שלנו.

3. משבר הכפירה והחילון

בחלק זה ננסה להבין את הגורמים ל"יציאה בשאלה". נראה, שמה שהיה נכון לפני יותר מ 1000 שנים בתקופת רס"ג, נכון גם לימינו, ונמצא בדברי בני נוער המתארים את דרכם מחוץ לדרך התורה (נוער הכיפות הזרוקות).

4. על התשובה

בחלק זה נראה, שאין יאוש מאף יהודי, וכל אחד יכול תמיד לחזור אל ה'. הרב זוין ידבר על שתי דרכים להתמודד עם יצר הרע – ביעור הרע ומלחמה חזיתית נגדו (לפי שיטת בית שמאי), לעומת הוספת אור וטוב (לפי שיטת בית הלל). הרב סולובייצ'יק יציין שתי דרכים עבור החוזר בתשובה להתייחס לעברו החוטא – מחיקת תקופת החיים של החטא לעומת התמודדות בסביבת החטא ושימוש בו כדי להתעלות עוד יותר. ר' נחמן מברסלב יתן לנו כוחות להאמין בעצמנו ולשמוח גם כשאנחנו רחוקים, וזה מה שיעזור לנו לשוב בתשובה.

הצעות לסרטונים לפרק ד – אמונה מתוך משבר:

1. <https://www.youtube.com/watch?v=urt1cWsRyDY>

שיחה של הרב דוד חטואל – שיחה חזקה מאוד.

2. <https://www.youtube.com/watch?v=-x8PjIFQWL8>

אילנה דיין מראיינת את הרב וייס ראש הישיבה לצעירים

3. <https://www.youtube.com/watch?v=FPI6rHfZj2E>

יש חיים לאחר המות – הרב יהודה ושלומית קרויזר.

התמודדות עם שכול – 2 בנים שנהרגו בתאונת דרכים.

<https://www.youtube.com/watch?v=BTKGloKIQ-c>

שיחה משמעותית של הרב קרויזר

4. https://www.youtube.com/watch?v=QeGN0_5AYk8

קובי מידן מראיין את חני ויינרוט

5. <https://www.youtube.com/watch?v=NY4NliddZeel&spfreload=10>

שיחה חזקה - שו"ת - של מרים פרץ בישיבה התיכונית קרית ארבע

מרים פרץ - [v=JSSXza9piU4?https://www.youtube.com/watch](https://www.youtube.com/watch?v=JSSXza9piU4)

אלירז פרץ - [v=1VwSKdXOtCE?https://www.youtube.com/watch](https://www.youtube.com/watch?v=1VwSKdXOtCE)

6. <https://www.youtube.com/watch?v=olcpdO6CUi0>

עדן הראל מראיינת את שולי מועלם (סיכום למאמר של הרב סולובייצ'יק)

7.

רחלי פרנקל - [v=Rn8EyvFrP9g?https://www.youtube.com/watch](https://www.youtube.com/watch?v=Rn8EyvFrP9g)

8. [v=k_92Xej2KBI?https://www.youtube.com/watch](https://www.youtube.com/watch?v=k_92Xej2KBI)

9. [v=eBXVMxR8ZnQ?https://www.youtube.com/watch](https://www.youtube.com/watch?v=eBXVMxR8ZnQ) זיו שילון

10. <http://www.levladaat.org/videos?school=high>

התגברות על קשיים מאתר לב לדעת

בזכותה.

למה נולדתי לאבא מכה ואומלל?
 למה גדלתי עם אבא מובטל?
 למה נולדתי להורים חילונים?
 למה גדלתי עם הורים גרושים?
 למה אבא שלי כל כך חולה?
 למה גם אני לא בריא, כנראה?
 למה נולדתי לאמא לחוצה?
 למה גדלתי עם אמא לבדה?
 למה אני רק עם עצמי בבית?
 למה הבית שלי איננו בית?

כל אחד נולד ואיתו שק
 שק של משימות מורכבות
 אבל יחד איתו הוא קיבל שק נוסף
 שק מלא כוחות.
 אם השק השני יישאר סגור
 המשימות תכרענה אותו
 והוא יפול ליאוש
 לדיכאון
 לחידלון
 אבל אם יפתח את השק הנוסף
 וישתמש בכוחות המופלאים שבו
 יגלה שהוא יכול לצמוח
 לאהוב
 להעניק
 לגדול ולגדל
 לקוות ולייחל.

הכוח הכי חשוב שקיבלנו בשק האחרון
 הוא כוח התפילה.
 לא תפילה של כספומט
 הדורשת מיד פתרון,
 כי אם תפילה של חיבור
 של קשר למקור
 של בקשת עזרה בנשיאת העול,
 מתוך ידיעה ותחושה ברורה
 שאתה, ה', אתי בצרה
 ואתה נושא אותה ואותי על כפיים
 ואני מתרומם אליך -
 בזכותה.

מה הם ייסורים?
 מה נחשב סבל?
 כמובן, זה עניין סובייקטיבי.
 תלוי בכל אדם.
 מסכת ערכין, דף טז:
 "במתניתא תנא:
**אפילו הושיט ידו לכיס
 ליטול שלש (מטבעות)
 ועלו בידו שתיים".**

1. האם מותר למאמין לשאול שאלות?

א. נתן אלתרמן, "מכל העמים" (עמ' 137):

קראי את השיר. אילו שאלות הוא מעלה בך?

מהי, לדעתך, השאלה המרכזית שהמשורר זועק אותה?

ב. אברהם אבינו (עמ' 138):

מהו האירוע שבו מחליט הקב"ה לשתף את אברהם אבינו בתכניותיו?

מהי הסיבה המצויינת בפסוקים לשיתוף זה? (היכן הזכרנו זאת בפרק ב'?)

"חלילה לך" – מהי טענתו של אברהם אבינו?

מהי העמדה הנפשית שבה אברהם אבינו עומד לפני ה' ושואל?

ג. ירמיהו הנביא (עמ' 138 למטה):

מהי זעקתו?

ובמילים שלנו:

ד. איוב (עמ' 139):

מהי תשובת איוב לאשתו, המנסה לשכנע אותו לקלל את ה'?

"בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו" – למה הכוונה?

ה. יעקב אבינו (עמ' 140):

האם יעקב מפחד? הוכיח?

האם, לדעתך, יש סתירה בין פחד ובין ביטחון בה' האם הפחד של יעקב מורה על חוסר ביטחון בה'?

אברבנאל (עמ' 141):

גיבור =

נדיב =

לפי זה, מאמין =

סיכום – לפי המקורות הנ"ל: האם מותר לרצוי אסור – *אסור אלא על הנהגת ה'?*

ו. הרב אליעזר ברקוביץ (עמ' 142-143):

- כשרואים זוועות ואכזריות בשואה – האם ראוי לשאול: "היכן אלוקים?" מדוע?

אילו לא היתה נשאלת השאלה, מדוע היה בזה חילול השם?

שני טיפוסים "איוב" היו באושוויץ – כיצד הם הגיבו באמונתם למה שארע להם?
האם יש לנו ביקורת עליהם?

"אחי איוב" הם מי שלא חוו בעצמם את הצרה, אלא שמעו או קראו עליה. האם יש להם (לנו) זכות להגיב כמו "איוב" עצמו? מדוע?

מדוע הם אינם מנסים להבין את משמעות השמדת יהודי אירופה בתכנית האלוקית?

אז איך אפשר להמשיך להאמין, כשאין לי תשובה על משמעות השואה?

*מה התשובה שלך על השאלות:
איפה היה אלוקים בשואה? איך הוא נתן לדבר כזה לקרות? למה השואה קרתה?
מה המשמעות של השמדת יהדות אירופה בתוכנית האלוקית?*

*ז. הרב יונתן זקס: האם יש תשובה לשאלת "צדיק ורע לו"?

*"ה' לא רוצה שאנחנו נהיין, למה דברים רעים קורים לאנשים טובים.
כי אילו היינו מבינים, היינו מוכרחים לקבל את הצופדה, שדברים רעים קורים לאנשים
טובים. וה' לא רוצה שנקבל דברים אלו.
הוא רוצה שלא נהיין, כדי שנילחם נגד הרצ ואי הצדק של הצולף הזה.
ולו הסיבה, שאין תשובה לשאלה הזו.
הקב"ה סידר כך, שלצולף לא תהיה לנו תשובה לכך."*

הסבירי את תשובתו של הרב זקס במילים שלך:

*ח. חיים חדשים, הדס ליקסנבורג – אילו צמיחות היו מהגזירה הקשה שנחתה על המשפחה?

גמרא במנחות [כט ע"ב]:

אמר רב יהודה אמר רב:
 בשעה שעלה משה למרום,
 מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות,
 אמר לפניו: רבש"ע, מי מעכב על ידך?
 אמר לו: אדם אחד יש שעתיד להיות בסוף כמה דורות
 ועקיבא בן יוסף שמו, שעתיד לדרוש על כל קוץ וקוץ
 תילין תילין של הלכות.
 אמר לפניו: רבש"ע, הראהו לי,
 אמר לו: חזור לאחוריק.
 הלך וישב בסוף שמונה שורות,
 ולא היה יודע מה הן אומרים,
 תשש כחו;
 כיון שהגיע לדבר אחד,
 אמרו לו תלמידיו: רבי, מנין לך?
 אמר להן: הלכה למשה מסיני,
 נתיישרה דעתו.
 חזר ובא לפני הקב"ה,
 אמר לפניו: רבוננו של עולם, יש לך אדם כזה
 ואתה נותן תורה על ידי?
אמר לו: שתוק, כך עלה במחשבה לפני.
 אמר לפניו: רבוננו של עולם, הראיתני תורתו, הראני שכרו?
 אמר לו: חזור [לאחוריק].
 חזר לאחוריו,
 ראה ששוקלין בשרו במקולין,
 אמר לפניו: רבש"ע, זו תורה וזו שכרה?
אמר לו: שתוק, כך עלה במחשבה לפני.

*מה המסר שרוצים חז"ל לאמר לנו במדרש הזה? מדוע הקב"ה אונה לשאלותיו של משה רבנו
 בתקיפות כזו?*

2. דרכי ההתמודדות של אדם מאמין עם משבר (מעמ' 144):

א. הטוב והרע מאת ה' ותכליתם לטוב:

ברכות ס"א: מותו של ר' עקיבא (עמ' 145):

אלו שאלות יש לך על סיפור מותו הטראגי של ר' עקיבא?

המלבי"ם על "שמע ישראל" (עמ' 145 למטה):

מה היתה אמונת העמים לאורך שנים רבות מאד?

מהי משמעות האמונה ב"ה' אחד" -

(בפצט הבאה, כשאת צוזמת צונוייט ב"שמע ישראל", חשבי על משהו רע בחייך, וכוונתי - שהכל מאת ה' לתכלית טובה, גם אם איננו רואים זאת כרגע).

ב. ראיית המכאול ולא רק את המציאות העכשווית

גי'ה ל"א: "אודך ה' כי אנפת בי" - איך יתכן שאני מודה לה' על שהוא כועס עלי?

מעשה בשני סוחרים:

(האט קרה לך מקרה, שבאותו רגע היה נדמה שהוא רע, ורק לאחר זמן, התברר שהוא לטובתך? מה את לומדת מכך?)

ג. הקב"ה מצמיד בניסיון רק אנשים בעלי כוחות נפש, שיכולים לצמוד בניסיון

מדרש תנחומא - "ה' צדיק יבחן":

משל א':

הנמשל:

משל ב':

הנמשל:

משל ג':

הנמשל:

מה המשל שהכי מדבר אלייך? הדגמי אחייך.

ד. הקב"ה מונע עולף בקריאה, אלא שהאדם בשכלו המצומצם לא תמיד מסוגל להבין את דרכי ה'

ריה"ל, הכוזרי, מאמר שלישי (עמ' 147-148):

כשיש לאדם צרה, איך ינהג כאדם מאמין?

א. צידוק הדין:

ב. מדרגת נחום איש גמזו:

כפרת עוונות:

ג. ובצרות הכלל: צידוק הדין -

נכיון (=כפרת) העוונות -

ולא יתייאש, כי כמו שהציל אותנו הקב"ה מ

ראה חודש ניסן תשצ"ה

הספד לבריאל שון בקבורת שבצת ילדיו שנרפו בהיתם בהרוקליון:

ילך א-ל, את ילדי שלי
לך א-ל, את החלומות שאני הפילת
לך א-ל, הנכדים - אולף 70-80 נכדים
לך א-ל, החיוכים שלהם
ד שונות כ"כ יפוט טהורים
אין כאלה ילדים, אני אומר לכת, אין!
כ"כ טהורים הם היו.
קובלתי ילדים צדיקים טהורים ממע...
הנה לפניכם שבעה כהנים תמימים:
אליאון (16), רבקה (11), דוד (12), יהושע (10), משה (8), שרה (6), יצקה (5).
שבעה שונות, שבעה כהנים תמימים.
הם היו כאלה ילדים תמימים.
כפרה לעם ישראל."

האבא, לבריאל שון, פתח את ההספד בהכי כשיטטט משיר השירים: "דודי ירד אלנו לצרואות הבושם
לרצות הנשים וללוקט שונות."

"מי הם השונות הם הצדיקים", הוסיף בכאב האב: "ה' יורד אלן שלו ולוקט את הפרח בשיא היופי
שלו, לפני שנה הולך להתקלקל. הוא רוצה לתפוס את הצדיק בשיא הצדקות. שייאר ככה. הוא בא
לכאן ולקט שבע שונות. למה שבעה? אחד לא מספיק?"

"אין כאלו ילדים, כל כך טהורים, כל כך צדיקים", הוסיף האב כשקולו חנוק מהכי: "אנחנו עם
ישראל, השמחה שלנו שייכת לכל אחד, העצה שלנו שייך לכל אחד. אנחנו כולנו ביחד."

האבא המשיך וספד לשבצת ילדיו: "בהסתכלות של היחיד אי אפשר להבין, איבדנו ילדים, אבל הנפש
הילדים שלי חיים וקיימים הליבי ובלב אשתי. אבל לא רק אצלנו, גם בלב של כל העם שנפתח. שם הם
נמצאים. מי יודע איזה גלירות הם ביטלו. אם ירצה השם, שהכפרה של הקב"ה שצריך לראש חודש לא
ילך לפלגו."

כסיוט דבריו אמר האבא האבא דברי חילוק: "כל אסון זה רק כדי לאחד אותנו. אם היינו מאוחדים,
לא היה צריך כפרה. אם אנחנו מאוחדים זה עצמו הכפרה, לא צריך שום קורבן. שלא יהיה עוד
קורבנות שלא נצרכים."

שבצת הילדים נרפו בהיתם שבהרוקליון, כנראה מקלקול הפלטת שבת.
אם המשפחה והאחות קצו מהקומה השנייה בכוויות קשות וניסו להציע עזרה להצלת הילדים. מצבן
קשה מאד. הילדים הוטסו לארץ כדי לקברם בירושלים.

ה. רוב הרצות בעולם נאכרות ע"י בני האדם עצמם (על פי סוגי רצות)

רמב"ם, מורה נבוכים (עמ' 149-151):

הרבה אנשים חושבים שיש בעולם יותר רע מ טוב – האם זה נכון? למה הם חושבים כך?

כל הרע שקורה לאדם שייך לאחד משלושת הסוגים:

המין הראשון:

תדירותו:

המין השני:

תדירותו:

המין השלישי:

תדירותו:

דוגמאות:

1. האדם צריך לדעת כי *אסא יאמא* (הבחנה בין "ארץ" ל"יעוד")

הרב סולובייצ'יק, "קול דודי דופק" (מעמ' 151):

"צדיק ורע לו" זו אחת השאלות הסתומות שהיהדות התקשתה בה עוד מראשיתה.

שאלו אותה: משה רבנו, חבקוק, ירמיהו, דוד המלך, קהלת וספר איוב כולו.

למה נותן אלוקים רשות לרע להשתלט בעולם?

שאלת הסבל יכולה להישאל בשני רבדים (דימנסיות): גורל ויעוד.

קיום גורלי:

המשפט המייצג אותו:

כלומר:

בתחילה אין הוא שואל. רק סובל בדממה ובמבוכה גדולה.

אחרי ששלב הכאב ברגש נרגע, הוא עובר לקושי השכלי, ושואל:

מכיוון שהוא מאמין בטוב הא-ל, ואינו מצליח לענות על השאלה, הוא מחליט שכנראה:

היהדות אינה מוכנה לקבל גישה זו – הרע הוא עובדה שאין להכחישה.

אפשרות להסבר: הטוב אמנם קיים, אבל בראייה האינסופית של הקב"ה. במבט המצומצם של האדם אין

לו אפשרות לראות את הטוב המוחלט.

משל לשטיח:

לסיכום: איש הגורל שואל שאלת "למה?", ואין עליה תשובה.

קיום יעודי:

_____ המשפט המייצג אותו:

_____ כלומר:

_____ אז מה השאלה שנכון לשאול במצב כזה?

זו שאלה הלכתית – מעשית – מוסרית.

היהדות ראתה תמיד את מטרת הייסורים – כדי לרומם את האדם, לטהר את רוחו ולקדשו ולתקן את הפגום באישיותו.

_____ זה יהיה עוון פלילי אם:

"עת צרה היא ליעקב – וממנה יושע": מתוך הצרה תבוא הישועה. יזכה להתעלות. מתוך השלילה יצמח החיוב.

_____ הסבל מחייב את האדם לחזור בתשובה שלמה. הצרה נועדה כדי

_____ אוי ואבוי לו לאדם, אם:

היהדות העמיקה את הרעיון הזה. אין סבל בלי משמעות. אבל גם **אין חסד בלי משמעות!**

_____ חסד ה' לא ניתן לאדם כמתנת חנם. יש בו תביעה מוסרית:

כשהקב"ה נותן לאדם עושר, נכסים, השפעה, כבוד (בריאות, ילדים, כשרונות, תכונות טובות) – עליו

_____ אם הטוב שהושפע עליו לא מביא אותו לידי השתעבדות מוחלטת להקב"ה:

_____ חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה:

_____ אם בשעת הארת פנים לא התעורר האדם לפעולת חסד, הוא עלול

סיכום: כשאדם סובל ייסורים הוא חייב להפוך עצמו מאובייקט לסובייקט: לא להישאר מטולטל ע"י הגורל, אלא לקום ולעשות מעשה, שיתקן אותו, ישפיע חסד על החברה, ויקרב אותו לה'.

אט לא אעחח - אצחח!

	<p>כיוונתי את השעון כדי שהפעם אקום בזמן ללימודים. בטעות כתבתי 7.00 בערה במקום בבקר. שוב אחרתי. שוב נשארתי מחוצץ לעשר. שוב חטפתי צעקות מהמנהלת ומאמא שלי.</p>
	<p>הייתי לאמרי מוכן לטסט. נהנתי מצולפה. אפילו המורה אמר. הטסט ארך 20 דקות. הכל הלך חלק. הבוחן הורה לי להיכנס לחניה. כבר הרגשתי את הרשיון בביס. חייכתי לצצמי בצונג. פתאם - קפצה משמקום אישה לפני הרכב. הבוחן הלם לפני...</p>
	<p>הכנתי שיצורי בית. הייתי צריכה להכין צבודה רצינית, אחוז גבוה בציון השנתי. הסקצתי עליה כמה שעות. נתתי את הלב. אני לא מוצאת אותה עכשיו...</p>
	<p>אחותי ואני לרות יחד בחדר. אני מסודרת, אחותי מבוזבזת. לפני שבת סידרתי את החדר, גם את הדברים שלה. טאטאתי ושטפתי. היא הניעה לחדר חצי שעה לפני שבת. 5 דקות לפני שבת כבר לא היה זכר לסדר עצמתי.</p>
	<p>אני לקוק מאד לכסף עכשיו. קראו לי לצבור במלצרות. אני לא כ"כ מרויח שם, אבל אני תולה תקוות בתקש (טיפ) של האורחים. עצמתי כל מה שיכולתי בחייוק ובלריות לשביעות רצונם. היה שם מישהו שתמיד נותן הרבה. הוא נתן - אבל לחבר שלי...</p>
	<p>אני טיפוס אחראי. כוללם יודעים. אני חבר במוצת תלמידים. לפני פורים קיבלתי את המפתח של חדר ציוד על אחריותי. אין מפתח אחר. הייתי חייב לרוץ, והשארתי אותו באחריות חברי הטוב. הוא לא החזיר לי אותו. הוא טוען שכן. המפתח איננו...</p>

בצד ימין מופיעים אירועים מהחיים - לא כל כך משמחים. כתבו בצד שמאל: איך ניתן
לצמוח מהם? הוסיפו עוד אירוע כזה מהחיים שלכם.

דרכי התמודדות של אדם מאמין עם משבר (עמ' 144-155) - סיכום

- (א) הטוב והרע מאת ה' ותכליתם לטוב: כשסרקו את בשרו של ר' עקיבא ועינו אותו במותו, קרא "שמע ישראל" והאריך ב"אחד". המשמעות: גם הטוב וגם הרע בעולם מקורם אחד. אולם גם מה שנראה בעינינו כרע, איננו רע באמת, אלא בא לתכלית טובה ולתועלת לאדם ולעולם. (מסכת ברכות ופירוש המלבים)
- (ב) ראיית המכלול ולא רק את המציאות העכשווית: הסיפור של הסוחר, שנתקע לו קוץ ברגלו, הפסיד את ההפלגה, ורק מאוחר יותר שמע שהאנייה הזו טבעה, מלמד אותנו להאמין, שבראייה רחבה וכוללת יותר, יש מטרה טובה לכל מה שנראה לנו רע. קשה לנו לראות זאת בדר"כ, כי ראייתנו מוגבלת. כאן מקומה של האמונה. (תלמוד בבלי, נידה, לא.)
- (ג) ה' מעמיד בנסיון רק אנשים בעלי כוחות נפש שמסוגלים לעמוד בנסיון:
1. ה' צדיק יבחן – משל הפשתן מלמד, שאדם שמתמודד עם קשיים מגלה בתוכו כוחות שלא היה מודע להם, והוא משתבח.
2. ה' צדיק יבחן – משל היוצר והקנקנים מלמד, שאדם שעומד בנסיונות קשים מלמד גם את החברה סביבו, איך צומחים מתוך משברים ומתחזקים באמונה בזכותם.
3. ה' צדיק יבחן – משל הפרה הנושאת בעול מלמד, שלפעמים הצדיק סובל כדי שבזכותו העם כולו יתעלה, וייסוריו מכפרים על הכלל כולו. (מדרש תנחומא וירא)
- (ד) אין עוול בבריאה, אך האדם בשכלו המצומצם אינו מסוגל להבין את דרכי ה': צידוק הדין פירושו, להביט בחכמה האלוקית הגדולה בבריאה, לראות איך הכל נעשה בסדר ובצדק, גם מה שאיננו מבינים, ולהבין שכך מתנהלת הבריאה כולה, גם מה שקורה לנו: "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, אל אמונה ואין עוול צדיק וישר ה'". המדרגה הבאה: מדרגת נחום איש גמזו – שעל כל צרה שבאה עליו אומר "גם זו לטובה", וזה גורם לו לחיי שלוה. לפעמים אפילו ישמח בייסורים, כשמרגיש שזה מכפר על עוונותיו.
גם בצרות הכלל: יתנחם בצידוק הדין, אח"כ בכפרת עוונות ולבסוף בשכר לצדיקים לעתיד לבוא. ואם יבוא לידי יאוש מצרות העם, ייזכר בגאולת מצרים, שהיתה מתחתית המדרגה. הכל אפשרי! (כזרי, מאמר שלישי, יא)
- (ה) רוב הרעות בעולם נגרמות ע"י האדם עצמו: הסוג הראשון של הצרות נובע מהעובדה שאנחנו עשויים מחומר, ולכן איננו מושלמים, יש מחלות ויש מומים. באופן יחסי זה קורה מעט. הסוג השני של הצרות נובע ממה שבני אדם עושים רע זה לזה – במלחמות בין מדינות וגם בתוך החברה. וגם אלו לא רבות כ"כ. הסוג השלישי של הייסורים הוא מה שאדם גורם סבל לעצמו, כאשר נגרר לעשות דברים שאינם טובים לגופו ולנפשו (אכילת יתר, התמכרויות, קנאה, כעס וכו'). הסבל הזה הוא הכי מצוי. זה בשליטתנו, ויש לנו אפשרות להמעיטו. (רמב"ם)
- (ו) אדם צריך לדעת שיש לסבל משמעות: שאלת "צדיק ורע לו" היא שאלה עתיקה. אפשר לענות עליה כאיש הגורל – 'ככה זה, אין מה לעשות, אלה החיים שלי', ולסבול את הרע בשקט, מתוך אמונה מבלבלת, שאולי אין בכלל רע. אבל צריך לענות עליה כאיש היעוד, שמבין שרע, אבל יש לרע משמעות, ואז שואל: 'מה אפשר לעשות עם זה? איך אפשר להיות אדם טוב יותר ולצמוח בזכות הסבל והכאב?'. באותה מידה צריך לשאול גם על הטוב שקיבלנו: 'מה אפשר לעשות עם זה? איך אפשר להיטיב עם העולם בעזרתו?' (הרב סולובייצ'יק, "קול דודי דופק").

3. משבר הכפירה והחילון (מעמוד 156)

רס"ג, הקדמה ל"אמונות ודעות", עמ' 159-160:

רס"ג מונה 8 סיבות לכפירה, שהיו נכונות בתקופתו, אך גם בתקופתנו הן תקפות:

א. הרצון לחופש:

_____ הם אינם חושבים על כך ש

ב. טפשות:

_____ הם אינם חושבים על כך ש

ג. תאוות:

_____ הם אינם חושבים על כך ש

ד. חוסר סבלנות ועצלות:

_____ הם אינם חושבים על כך ש

ה. חוצפה, גסות, גאווה:

_____ הם אינם חושבים על כך ש

ו. השפעה מכופרים:

_____ הם אינם חושבים על כך ש

ז. זלזול בהוכחה לא משכנעת:

_____ הם אינם חושבים על כך ש

ח. שנאה לאדם שמייצג את הדת:

_____ הם אינם מבינים ש

הסיבה הנוספת שמביא רס"ג היא **שאלות אמתיות באמונה**, כמו: פרוש מוזר לפסוקים; תפילה שלא נענתה; רשעים מצליחים שאינם נענשים; התמודדות עם המוות; מושגים יסודיים כמו אחדות או שכר ועונש שאינם מובנים לו וכו'. על שאלות לגיטימיות מסוג זה יענה רס"ג בספרו: "אמונות ודעות".

"ושיודע לשאול" – סיבות וגורמים לחילון בקרב הנוער הדתי בימינו, עמ' 161-165:

הרבה בני נוער דתיים נקלעים למשבר בדת, וחלקת עוזבים את הדת, לפחות באופן זמני. נוסף לסיבות שהזכיר רס"ג, ישנם גורמים נוספים, שאם נהיה מודעים להם, אולי נוכל למנוע את חלקם.

עמ' 161: הכל או לא כלום

עמ' 163: חשיפה לא מבוקרת

עמ' 164: חוסר הקשבה לשאלות אמוניות

עמ' 165: מחסור בחוויה רוחנית מעצימה

מחשבות שלק בצקבות הדברית שקראת:

4. על התשובה (מעמוד 167):

- איך מתמודדים עם יצר הרע? איך נאבקים בו? משמידים אותו?
- אחרי שהצלחנו לשוב בתשובה (כל אדם, גם ה'דתיים'), איך נסתכל על העבר שלנו? ננסה למחוק אותו? נתעלם ממנו? נתבייש בו?
- יצר הרע הגדול ביותר הוא היאוש והעצבות: "אין לי סיכוי" ... איך יוצאים מזה?

1. אור או אור, הרב שלמה זיון, עמ' 167-169:

איך מתמודדים עם יצר הרע?

מחלוקת בית שמאי ובית הלל בנר חנוכה:

בית שמאי אומרים: "פוחת והולך".

בית הלל אומרים: "מוסיף והולך".

"נר ה' נשמת אדם"

לאש יש כוח להאיר וכוח לשרוף. אנו זקוקים לשני הכוחות הללו: לשרוף את הרע ולהאיר את הטוב.

נחלקו בית שמאי ובית הלל – על מה נכון לשים את הדגש: על ביעור הרע או על הוספת הטוב?

לפי בית שמאי:

לפי בית הלל:

(גויים שבאו להתגייר אצל שמאי, ודחפם באמת הבנין, ובאו להלל וגיירם).

האש בחנוכה חיונית: ביעור הטומאה שהכניסו למקדש, הריסת המזבחות, הריגת יוונים ומתיוונים. מלחמה חזיתית.

האור בחנוכה חיוני: אחרי שביערו את כל כוחות הרשע, אפשר היה להעלות את האור והקודש במקדש.

נחלקו בית שמאי ובית הלל: על מה אנחנו עושים זיכרון לדורות – על האש השורפת או על האש המאירה?

על ביעור הרע או על הוספת האור?

המסקנה: ברור שצריך לבער את הרע, אך זהו האמצעי ולא המטרה!

המטרה היא: הוספת אור! אור התורה והמצוות יאיר את כל המקומות החשוכים.

והלכה כ_____.

זוהי גם שיטתו של הרב קוק (ערפילי טהר, עמ' ל"ט):

"הצדיקים הטהורים –

אינם קובלים על הרשעה אלא מוסיפים צדק,

אינם קובלים על הכפירה אלא מוסיפים אמונה,

אינם קובלים על הבערות אלא מוסיפים חכמה."

2. התמודדות החוטא עם עברו: על התשובה, הרב סולוביצ'יק, עמ' 170-173:
איך נכון להתייחס לתקופת החטא לאחר שנזכרנו בתשובה?

השאלה: אדם שחזר בתשובה כעבור שנים של חטא, כיצד יתייחס לשנים אלו? האם ימחק אותם לגמרי מעברו ומאישיותו? האם ימשיך להזדהות איתן? מחיקת הרע או העלאת הרע? – זו השאלה.

דרך א' – מחיקת העבר הרע
הרבה אסירים נוהגים כך (וגם ניצולי שואה או אנשים שעברו טראומה מתמשכת):

החסרון: א. כשמוחקים תקופה מהחיים, מוחקים כל מה שהיה בה, ולא רק את החלק שרוצים לשכוח.
ב. _____

הרמב"ם נוקט בשיטה זו של מחיקת העבר הרע.
לדעתו, אדם שחזר בתשובה צריך לראות עצמו אדם חדש לגמרי, אדם אחר, לא אותו איש שעשה את מעשים הרעים קודם. ומביא הוכחה מ: _____

לפעמים אין ברירה אלא לעקור את הרע מהשורש, אחרת נשלם מחיר כבד (לעקור את היהודים מהגלות, אחרת ימותו 6 מליון. למחות לגמרי את האומה העמלקית האכזרית, אחרת הרע ימשיך לשלוט בעולם...).

כשאדם עוקר את עצמו מהרע, גם הקב"ה _____
זוהי אכן נוגד הגיון אנושי... _____

אני אחר
מילים: הרמב"ם
לחן: אהרון רזאל

מדרכי התשובה,
להיות השב צועק תמיד לפני ה'
בבכי ובתחנונים.
ועושה צדקה כפי כחו,
ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו.
ומשנה שמו, כלומר:
אני אחר,
ואיני אותו האיש שעשה אותם המעשים.

משנה מעשיו,
לטובה ולדרך ישרה.
גולה ממקומו.
גלות מכפרת עונו,
שגורמת לו להיות עניו ושפל רוח.
ומשנה שמו, כלומר:
אני אחר,
ואיני אותו האיש שעשה אותם המעשים.

צועק תמיד,
בכל כחו,
בבכי ובתחנונים.
אני אחר!
ואיני אותו האיש שעשה אותם המעשים.
אתמול רחוק הייתי, היום קרוב.

דרך ב' – העלאת הרע:

בדרך זו לא מוחקים את העבר הרע, ולא הופכים לאדם אחר, אלא: בונים את העתיד על יסודות העבר! איך עושים זאת? דוקא זכרון החטא יוצר בושה גדולה אצל האדם. **הבושה הופכת למקור אנרגיה ולשאיפה גדולה לחזור אל ה'.**

ריש לקיש: הפך מלסטים (=שודד) לתלמיד חכם בזכות ר' יוחנן שאמר לו: "חילך לאורייתא!" הוא זכר את החטא, אבל רתם את הכוח שבו השתמש כשודד, כדי להשקיע עכשיו בלימוד תורה. דוד המלך: "הקים עולה של תשובה" – הוא לימד את ישראל איך להפוך אנרגיה של חטא לרצון להתקרב אל ה' ולהגיע גבוה יותר.

"אמר ריש לקיש: גדולה תשובה, שזדונות נעשות לו כשגגות":

"אמר ריש לקיש: גדולה תשובה, שזדונות נהפכות לזכויות":

איך עושים זאת בפועל? בודקים איזה כוח שבי גרם לי לעשות את החטא – מהי התכונה שנמצאת שם בשורש? מבודדים אותה, ומשתמשים בה ככוח לעשות טוב. (למשל: "עקשנותך לאורייתא". עקשנות = כוח רצון).

3. ר' נחמן מברסלב, ליקוטי מוהר"ן, תורה רפ"ב, עמ' 174:
איך יוצאים מהיאוש, מהדיכאון, מהתחולה כאני חסר תקנה?

אחד הדברים שלא מאפשרים לאדם לשוב בתשובה הוא תחושת היאוש מעצמו, התסכול מול הכשלונות, הרגשה ש"אין לו סיכוי" והוא "חסר תקנה". זה מחסל את המוטיבציה לנסות להיות טוב יותר. אומר ר' נחמן: העצבות גורמת ליאוש. יצר הרע גורם לעצבות ולמרה שחורה. איך יוצאים מהבור הזה? איך לא נופלים ליאוש? "רק צריך לחפש ולמצוא בעצמו איזה מעט טוב":

הרי לא יתכן, שמעולם לא עשה שום דבר טוב!

יצר הרע: נכון, אבל _____

תשובתנו: _____

זאת העבודה האמתית שלנו מול היצר: למצוא בעצמנו נקודות טובות! זה מה שיתן בנו שמחה, והשמחה תתן לנו כוח לשוב בתשובה, להמשיך להיות טובים יותר, לשיר, להתפלל ולהודות לה'. **"ועוד מעט ואין רשע, והתבוננת על מקומו ואיננו"** (תהילים).

זהו נכון גם במבט שלנו על האחרים...

שאלות חזרה לפרק ד:

חלק א' – האם מותר למאמין לשאול שאלות על הנהגת ה':

1. עמ' 138:
 - א. מהי טענתו של אברהם אבינו כלפי הקב"ה בתפילתו על סדום ועמורה?
 - ב. מהי העמדה הנפשית בה עומד אברהם אבינו לפני ה'?
2. מהי זעקתו של ירמיהו הנביא כלפי רבש"ע? הסבירי אותה במילים שלך.
3. עמ' 139:

"בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו" – למה הכוונה? מה הוא כן עשה לאורך הספר?
4. עמ' 140-141:
 - א. כיצד יתכן שיעקב פחד? האם זה סותר את בטחונו בה'?
 - ב. מהי תשובתו של האברבנאל לכך?
 - ג. לפי שיטת האברבנאל, האם אדם ששואל שאלות על הנהגת ה' הוא פחות מאמין?
5. עמ' 142-143:
 - א. לפי הרב ברקוביץ, אם לא היו שואלים בשואה "היכן אלוקים?", היה בזה חילול השם. מדוע? מה מצפה מי שפונה כך אל אלוקים?
 - ב. באושוויץ היו שתי תגובות אמוניות אפשריות. מה הן? האם יש לנו זכות לשפוט אותן?
 - ג. מי הם "אחי איוב"? מדוע אין הם מנסים להבין את משמעות השמדת יהודי אירופה בתכנית האלוקית?
 - ד. איך ניתן להמשיך להאמין, גם כשאין לנו תשובה לשאלת משמעות השואה?

חלק ב' – דרכי התמודדות של אדם מאמין עם משבר:

6. עמ' 145:
 - א. כיצד נהרג ר' עקיבא? מה היו מילותיו האחרונות?
 - ב. מה שאלו אותו תלמידיו? הסבירי את שאלתם במילים שלך.
 - ג. מה ענה להם ר' עקיבא? הסבירי את דבריו.
 - ד. "היה מאריך ב'אחד' עד שיצאה נשמתו ב'אחד'." – מה מנסה המדרש ללמדנו?
 - ה. המלבים: במה האמינו האומות בעבר?
 - ו. מה משמעות: אמונה באל אחד?
 - ז. כשאדם רואה ומרגיש שהמציאות רע, מה הוא צריך להאמין? הסבירי בהרחבה.
7. עמ' 146:
 - א. "אורך ה' כי אנפת בי, ישוב אפך ותנחמני" – הסבירי את מילות הפסוק, ואת השאלה העולה מהן.
 - ב. ספרי במילים שלך את המשל על שני הסוחרים.
 - ג. לפי המשל, מהי התשובה לשאלה בסעיף א?
8. מדרש תנחומא: "ה' צדיק יבחן":
 - א. הסבירי את משל הפשתן. מהו הנמשל ומה המסר הנלמד ממנו?
 - ב. הסבירי את משל הקנקנים. מהו הנמשל ומה המסר הנלמד ממנו?
 - ג. הסבירי את משל הפרות. מהו הנמשל ומה המסר הנלמד ממנו?
 - ד. הביאי דוגמא מחייך לכל אחד מהמשלים.
9. עמ' 147-148:
 - א. לפי ריה"ל: מהו "צידוק הדין", וכיצד ניתן לרכוש אותו?
 - ב. מהי מדרגת 'נחום איש גמזו', וכיצד רוכשים אותה?
 - ג. מה הרווח בהרגשה שהצרות הן "כפרת עוונות"?

ד. איך אנחנו אמורים להתייחס גם לצרות הכלל? (3 שלבים)
10. עמ' 149-151:

- א. לפי הרמב"ם, מדוע ההמון חושב, שיש בעולם יותר רע מטוב?
- ב. מהי האמת? איך רואים זאת?
- ג. מהו הסוג הראשון של הרע בעולם? מדוע הוא קורה? מהי התדירות שלו? הדגימי.
- ד. מהו הסוג השני של הרע בעולם? מדוע הוא קורה? מהי התדירות שלו? הדגימי.
- ה. מהו הסוג השלישי של הרע בעולם? מדוע הוא קורה? מהי התדירות שלו? הדגימי.
- ו. מהו המסר של הרמב"ם לאדם המתלונן על הנהגת ה'?

11. עמ' 151-155:

- א. "צדיק ורע לו: מי שאל את הקב"ה שאלה זו לאורך ההסטוריה?
- ב. לפי הרב סולובייצ'יק, מהו "קיום גורלי"? מהי השאלה שאדם כזה שואל על ייסוריו? מהי התשובה שהוא עונה לעצמו? (הבחיני בשלבים השונים).
- ג. לפי הרב סולובייצ'יק, האם היהדות טוענת שאין רע בעולם?
- ד. "עדותה של התורה כי היצור 'טוב מאד' אמיתית היא" – אם כן, מדוע האדם רואה כל כך הרבה רע? הסבירי בעזרת משל השטיח (או משל מקביל אליו).
- ה. מהו "קיום יעודי"? מהי השאלה שאדם כזה צריך לשאול על ייסוריו?
- ו. מהי התשובה לשאלת ייסוריו של האדם?
- ז. "ההלכה מלמדת אותנו, כי עוון פלילי הוא... להרשות למכאוביו ללכת לאיבוד" – מדוע?
- ח. "היהדות העמיקה את הרעיון הזה, בצרפה את ענין תיקון הסבל והעלאתו עם תיקון החסד והעלאתו" – מה צריך להיות היחס שלנו למתנות שקיבלנו מה', לכשרונות, ליכולות, לעושר, לבריאות, לנחת מהילדים...?
- ט. "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה". כיצד מסביר הרב סולובייצ'יק הלכה זו?
- י. "אם בשעת הארת פנים והשפעת החסד לא נתעורר אדם לפעולה" – מה עלול לקרות, חלילה?

12. עמ' 159-160:

- א. הרס"ג מצוין 8 סיבות עיקריות, שבגללן אנשים הגיעו לכפירה. מהן הסיבות? עם איזו מהן את מזדהה?
- ב. עבור איזה סוג של שאלות באמונה כתב הרס"ג את ספרו "אמונות ודעות"?

13. עמ' 161-165:

- א. "הכל או לא כלום" – מה היה המניע של הנער לעזוב את הדת?
- ב. למה הכוונה: "דתיים סוציאליים"? במה זה מתבטא בחייהם? מה דעתך על כך?
- ג. "חשיפה לא מבוקרת": מה השפיע על הנער לעזוב כעבור שנים את הדת? במה טעה המורה, וכיצד נכון לנהוג?
- ד. "חשיבות ההקשבה": מה גרם לנערה לעזוב את הדת? מהי טענתה כלפי אבא שלה?
- ה. מהי הדרך הנכונה להתמודד עם שאלות אמוניות של אחרים?
- ו. "חוויה רוחנית כטיפול מונע חילון": "בהתחלה פחדנו שהשמים עומדים ליפול" – כיצד נוצר החשש הזה?
- ז. מהי הדרך למנוע חילון לפי דוגמא זו?

14. עמ' 167-169:

- א. מהי המחלוקת ההלכתית בחנוכה בין בית שמאי לבית הלל?
- ב. לפי הרב זוין, מהם שני התפקידים של האש? איזה תפקיד מתאים לאיזו שיטה? הסבירי.
- ג. מה קרה בימי מתתיהו והמכבים? כיצד כל אחד מתפקידי האש בא לידי ביטוי?
- ד. מהו השורש הרעיוני של המחלוקת בין בית שמאי לבית הלל לגבי נר חנוכה?
- ה. מה נפסק להלכה, ומדוע?
- ו. הדגימי את שתי השיטות להילחם ביצר הרע על תכונות שאנו מתמודדים איתן (אגואיזם, גאווה, חוצפה וכו') – מהי השיטה הנכונה לך יותר?

15. עמ' 170-173:

- א. לפי הרב סולובייצ'יק: מה הן שתי הדרכים להתייחס לתקופת החטא לאחר שאדם חזר בתשובה?
- ב. מתי אנשים מעדיפים "למחוק" חלק זה בחייהם? הדגימי.

- ג. מי בתורה קיבל הוראה מפורשת מהקב"ה לנהוג כך?
 ד. מהי המלצתו של הרמב"ם לחוזר בתשובה?
 ה. מהו היתרון של אדם המוחק את עברו הרע (מצד עצמו ומצד רבש"ע)?
 ו. מה הם החסרונות של שיטה זו?
 ז. "אבל יש גם דרך אחרת, זו הדרך של העלאת הרע": למה הכוונה? כיצד דרך זו גורמת לאדם להגיע קרוב יותר להקב"ה?
 ח. מה תפקידם של הבושה והרגשת האשמה בדרך זו של "העלאת הרע"? איך זה קורה?
 ט. מי היה ריש לקיש?
 י. במקום אחד בגמרא אומר ריש לקיש: "גדולה תשובה – שזדונות נהפכות לשגגות", ובמקום אחר הוא אומר: "גדולה תשובה – שזדונות נהפכות לזכויות". מתי האמרה הראשונה נכונה, ומתי האמרה השנייה?
 יא. לפי הרב סולובייצ'יק: מה ההבדל בין "תשובה מיראה" ל"תשובה מאהבה"?

16. עמ' 174:

- א. לפי ר' נחמן בתורה רפ"ב: מהו הדבר הגרוע יותר מלחטוא?
 ב. מה גורם לאדם להיות עצוב ומיואש מעצמו?
 ג. מה צריך לעשות במצב כזה כדי לקבל כוחות לשוב בתשובה?
 ד. מה יצר הרע אומר לך כדי להחליש אותך?
 ה. מה צריכה להיות התשובה ליצר הרע?
 ו. איך מציאת משהו טוב בעצמי נותנת לי כוח לשוב בתשובה?